

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра експертизи товарів та послуг

Допущено до захисту
Завідувач кафедри
Кунділовська Т. А.

_____ (підпис)

«__» _____ 20__ р.

**КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності**

6.030510 «Товарознавство і торговельне підприємництво»

на тему: «Дослідження конкурентоспроможності послуг вищих навчальних
закладів»

Виконавець:

студентка 49 групи,
факультету міжнародної економіки
Тіщенко Каріна Геннадіївна _____

/підпис/

Науковий керівник:

Кандидат економічних наук, доцент
Траченко Людмила Анатоліївна _____

/підпис/

Одеса 2019

ЗМІСТ

	стор.
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЩОДО НАДАННЯ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ЗАКЛАДАМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ	6
1.1. Аналіз сучасного стану ринку послуг вищої освіти в Україні	6
1.2. Характеристика законодавчої та нормативно-правової бази, що регламентують вимоги до надання послуг вищої освіти	9
1.3. Порівняльний аналіз вищої освіти України та США	14
Висновок до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2 ДОСЛІДЖЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПОСЛУГ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА ПРИКЛАДІ ОДЕСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ	25
2.1. Характеристика діяльності Одеського національного економічного університету	25
2.2. Визначення чинників впливу на конкурентоспроможність послуг вищої освіти	30
2.3. Оцінка рівня конкурентоспроможності закладів вищої освіти	35
Висновок до розділу 2	39
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПОСЛУГ ВИЩОЇ ОСВІТИ	41
3.1. Бренд закладу вищої освіти – основа конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг	41
3.2. Болонський процес як напрямок поліпшення якості вищої освіти	46
3.3. Стратегія зростання вищої освіти «Європа-2020»	53
Висновок до розділу 3	57
ВИСНОВКИ	59
Список використаних джерел	63

ВСТУП

Актуальність теми. Освіта останніми роками стає зростаючою і перспективною сферою економіки. Із кожним роком збільшується обсяг попиту і пропозиції на освітні послуги. Найбільш динамічно розвивається система вищої освіти. Інтенсивно формується глобальний освітній ринок, що призводить до конкурентної боротьби за абітурієнтів не тільки між вітчизняними закладами вищої освіти (ЗВО), а й із зарубіжними посередниками, що пропонують освітні послуги на українському ринку. Навчальним закладам доводиться відстоювати власну конкурентоспроможність, впроваджувати інновації в управлінні й досягненні стандартів якості. З особливою гостротою постала проблема підвищення конкурентоспроможності перед сучасними українськими ЗВО, що зіткнулися в останнє десятиліття зі зменшенням контингенту абітурієнтів.

Якість освіти взагалі та вищої освіти, зокрема є ключовим фактором, що визначає сьогодні ступінь розвитку та майбутнє будь-якої країни. Стрімка світова глобалізація освіти та студентська мобільність привели до зміни постачальників освітніх послуг, зумовивши необхідність посилення вимог щодо якості вищої освіти. Головним замовником освітніх послуг і, відповідно, контролером їх якості сьогодні передусім є не держава, а суспільство, особистості, та, зокрема, працедавці.

В умовах переходу до демократії гостро постала проблема модернізації всіх сфер життя українського суспільства. Очевидною є потреба для суспільства зміни освітнього значення та освітніх орієнтирів, адже освіта відіграє вирішальну роль у розбудові держави. Вона є життєво важливою функцією, ключовим сектором та умовою існування суспільства.

Нині звучить як аксіома, що якість освіти обумовлює рівень інтелектуального потенціалу будь-якої держави, стає однією з найважливіших передумов її економічної та політичної самостійності, запорукою конкурентоспроможності на світовій арені. В усьому світі зростає увага до якості та стандартів вищої освіти, що пояснюється її швидким розвитком і, водночас,

підвищенням вартості освітніх послуг для держави і людей. Знання сьогодні – це джерело конкурентної переваги, тому уряди більшості держав повною мірою усвідомлюють всю важливість забезпечення своїх громадян якісною освітою. Україна, базуючись на загальноєвропейських та світових підходах до розбудови освітнього сектору, також надає важливого значення цій проблемі.

Питаннями щодо дослідження конкурентоспроможності послуг вищої освіти займалися такі вчені: Безтелесна Л. І., Босак О. В., Вікторов В., Гончаров С., Гришнова О., Драган О. І., Згуровський М. З., Кравченко К. В., Олендр Т. М., Пустотіна К. В., Сорока О. В., Стойка О. Я., Холявко Н. І., Хлеб Л. В., Царенко І., Чекаловська Г. З., Шелемба М. М., Шилова В. та ін.

Очевидно, що проблема підвищення конкурентоспроможності послуг закладів вищої освіти є не лише актуальною, а однією з найважливіших.

Саме тому **метою дипломної роботи** є дослідження конкурентоспроможності закладів вищої освіти.

Для досягнення мети необхідно вирішити наступні **завдання**:

- проаналізувати сучасний стан ринку послуг вищої освіти в Україні;
- охарактеризувати законодавчу та нормативно-правову базу, що регламентують вимоги до надання послуг вищої освіти;
- зробити порівняльний аналіз вищої освіти України та США;
- надати характеристику діяльності Одеського національного економічного університету;
- визначити чинники, що впливають на конкурентоспроможність послуг вищої освіти;
- зробити оцінку рівня конкурентоспроможності закладів вищої освіти;
- визначити шляхи підвищення якості та конкурентоспроможності послуг вищої освіти.

Об'єктом дослідження є процес надання освітніх послуг.

Предметом дослідження є конкурентоспроможність закладів вищої освіти.

Методи дослідження: метод рейтингових оцінок для визначення конкурентоспроможності закладів вищої освіти.

Апробація результатів дослідження: основні положення випускної роботи доповідалися і обговорювалися на студентській науковій конференції факультету міжнародної економіки ОНЕУ (м. Одеса, 2019 р.) і опубліковані у збірнику наукових робіт за підсумками студентської наукової конференції «Минуле, сучасне, майбутнє» Одеського національного економічного університету, 2019.

Інформаційна база роботи. Інформаційну базу роботи становлять матеріали: Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 №2145-VIII (ред. від 19.01.2019), Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 №1556-VII (ред. від 01.01.2019), дані Одеського національного економічного університету, наукові праці тощо.

Структура роботи складає 66 сторінок, з них: 3 розділи, 9 підрозділів, 12 таблиць та 8 рисунків, 40 джерел використаної літератури.

ВИСНОВКИ

1. Проаналізували сучасний ринок послуг вищої освіти в Україні. Визначили, що вищу освіту поділяють на два етапи: бакалаврат та магістратура. Встановили, що ринку освітніх послуг в Україні притаманні проблеми, а саме: скорочення мережі освітніх закладів; зростання обсягів реалізованих освітніх послуг в абсолютному значенні не супроводжується зростанням їх кількості або якості; зниження частки осіб, які навчаються за рахунок бюджетних коштів; зниження рівня фінансування освіти; відсутність чіткого механізму виявлення закладів освіти, що діють неправомірно. Встановили, що конкурентами на ринку освітніх послуг виступають: державні та недержавні ЗВО, консалтингові фірми, організації та промислові підприємства. Визначили, що в залежності від ринку освітніх послуг конкуренти поділяються на такі типи: прямі, товарні, непрямі, неявні.

2. Охарактеризували законодавчу та нормативно-правову базу, що регламентують вимоги до надання освітніх послуг. Визначили, законодавство України про освіту включає низку законів, таких як «Про освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про вищу освіту», а також Указів Президента і Постанов Уряду. Встановили, що освітня діяльність на території України, відповідно до ст. 28 Закону України «Про вищу освіту», здійснюється вищими навчальними закладами на підставі ліцензій, які видаються у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. З'ясували, що порядок створення, реорганізації та ліквідації вищих навчальних закладів визначено ЗУ «Про вищу освіту» та відповідними постановами Кабінету Міністрів України і здійснюється за обов'язковими процедурами ліцензування та акредитації.

3. Зробили порівняльний аналіз вищої освіти України та США. Визначили відмінні риси у системі освіти України та США, а саме: систему вищої освіти України характеризує високий рівень централізації, а США – децентралізації; різні типи вищих навчальних закладів, в Україні: університети, академії, інститути, консерваторії, коледжі, технікуми, училища; у США:

університети, коледжі та спеціалізовані інститути; в українській системі вищої освіти традиційними вважаються денна, вечірня та заочна форми навчання у ЗВО, а у США найбільш затребуваною формою навчання є дистанційне навчання та ін. Навели ТОП-10 університетів за Шанхайським рейтингом ARWU та дійшли висновку, що лідируючі позиції у світі обіймають заклади вищої освіти Сполучених Штатів Америки та Сполученого Королівства Великобританії.

4. Надали характеристику діяльності Одеського національного економічного університету. З'ясували, що науковий потенціал університету складає більш ніж 500 осіб професорсько-викладацького складу, понад 320 з яких мають науковий ступінь, у тому числі 48 докторів наук, професорів. Визначили, що в університеті діє система безперервної підготовки фахівців: довузівська підготовка, академічна та післядипломна освіта. Встановили, що підготовка фахівців здійснюється на 4 факультетах, до складу яких входить 22 кафедри.

5. Визначили чинники, що впливають на конкурентоспроможність послуг вищої освіти, а саме: керовані (за допомогою яких освітня установа сама формує свою конкурентоспроможність в умовах ринку освітніх послуг) та некеровані (які відображають сукупність умов, на які навчальний заклад вплинути не може і до яких змушений адаптуватися). Провели аналіз думок найбільш відомих фахівців в напрямку визначення чинників, що впливають на конкурентоспроможність та встановили, що найбільш значущими чинниками є: науково-освітній потенціал, матеріально-технічна база, форми навчання, просування освітніх послуг на ринку та конкурентоспроможність фахівців, підготовку яких здійснює ЗВО, а найменш впливовими є: спектр освітніх послуг, швидкість реагування на зміни запитів споживачів (абітурієнтів і роботодавців), престиж спеціальностей, фінансова забезпеченість (стійкість) та внутрішньо-корпоративне середовище.

6. Провели оцінку рівня конкурентоспроможності закладів вищої освіти. Проаналізувавши науково-методичну літературу, виявили ряд методів, які доцільно використовувати при оцінці рівня конкурентоспроможності ЗВО, а саме: метод експертних оцінок, метод опитування респондентів, метод рейтингових

оцінок, метод кореляційного аналізу, метод факторного аналізу, економічне моделювання, метод бальної оцінки та метод бенчмаркінгу. Встановили, що найбільш поширеним є метод рейтингової оцінки. Саме цей метод дослідження ми використовували при написанні кваліфікаційної роботи. Проаналізувавши наукові публікації різних авторів, ми визначили основні критерії на яких базується рейтинг ЗВО: репутація, вступний конкурс, фінансові ресурси, задоволеність студентів, науковий потенціал професорсько-викладацького складу. Навели порівняльну таблицю різних методів проведення рейтингів українських ЗВО за 2018 рік та рейтинг вузів Одеси, які зайняли найвищі місця в рейтингу закладів вищої освіти в 2018 році.

7. Визначили шляхи підвищення якості та конкурентоспроможності послуг вищої освіти. З'ясували, що брендинг – це наука, що дозволяє створювати довірливі довготермінові відносини з покупцями, і, як наслідок, значні конкурентні переваги. Встановили, що брендинг ЗВО передбачає впровадження нових способів надання освітніх послуг, а саме: використання «кейс-технологій», застосування Offline технології, M-Learning технології, TV- технології, інтернет-технології (Online навчання). З'ясували, що Болонський процес був покликаний збільшити конкурентоспроможність і привабливість європейської вищої освіти, сприяти мобільності студентів, полегшити працевлаштування за рахунок введення системи, що дозволяє легко визначити рівень підготовки та ступінь випускників. Встановили, що в рамках Болонського процесу було сформульовано шість ключових позицій: введення двоциклового навчання; запровадження кредитної системи; контроль якості освіти; розширення мобільності; забезпечення працевлаштування випускників; забезпечення привабливості європейської системи освіти. З'ясували, що розробка стратегії «Європа-2020» зумовлена значною мірою економічними проблемами країн Європейського союзу – високим рівнем безробіття, зниженням темпів економічного зростання, зростаючим зовнішнім боргом тощо. Встановили, що суть програми «Європа-2020» у сфері освіти полягає в тому, щоб до 2020 року 40% молоді віком 30-34 роки отримували вищу освіту. Стратегія передбачає поглиблення співпраці з метою реалізації на

практиці концепції навчання упродовж життя, що включає сім основних тез, а саме: нові базові кваліфікації для всіх; збільшення інвестицій у гуманітарні ресурси; інновації в методах викладання і навчання; оцінювання навчання; переосмислення професійного консультування; наближення навчання до студентів; вплив регіональних і місцевих структур з прийняття рішень.

Список використаних джерел

1. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 №1556-18 // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – №37-38. – ст.2004. – (Редакція від 01.01.2018р.).
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (у сфері вищої освіти): Закон України від 14.12.2004 № 2229-15 // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – №4. – ст.103. – (Редакція від 06.09.2014р.).
3. Безтелесна Л. І., Либак І. А. Суть та чинники впливу на конкурентоспроможність вищих навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/9_ukr/24.pdf.
4. Болонський процес в Україні: Наук.-метод. збірник. – Вип.45, ч. 1 / Ред. В.Г. Кремень; Наук.-метод. центр вищої освіти. – К., 2005.
5. Босак О. В. Фактори конкурентоспроможності вищих навчальних закладів у системі формування економіки знань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.nbuiv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/5485/29-Bosak.pdf?sequence=1>.
6. Верхоглядова Н. І. Економічний вимір якості вищої освіти як складової національної конкурентоспроможності: монографія / Н. І. Верхоглядова. – Донецьк: Вид-во ДНУ, 2004. – 196 с.
7. Вищі навчальні заклади України. Кількість ВНЗ України. Кількість студентів у ВНЗ України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
8. Вікторов В. Основні критерії та показники якості освіти / В. Вікторов. // Вища освіта України. – 2006. – №1. – С. 54-59.
9. Воробйова К. О. Визначення ефективних методів підвищення конкурентоспроможності вищого навчального закладу / К. О. Воробйова // Академічний огляд. – 2016. – № 1. – С. 95-100.
10. Гончаров С. М. Вища освіта України і Болонський процес / С. М. Гончаров, В. С. Мошинський. – Рівне: НУВГП, 2004. – 142 с.

11. Драган О. І. Забезпечення конкурентоспроможності вищого навчального закладу в умовах євроінтеграції суспільства [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_12/23.pdf.
12. Збірник законодавчих та нормативних актів про освіту. – К.: Міносвіти України, 1994. – Вип.1. – 336 с.
13. Збірник основних нормативних актів про вищу освіту, наукову діяльність, підготовку та атестацію наукових кадрів / За ред. проф. М.І. Панова. – Харків: Гриф, 2003. – 336 с.
14. Згуровський М. З. Болонський процес – структурна реформа вищої освіти на Європейському просторі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ntukpi.kiev.ua>.
15. Зіноватна О. М. Вища освіта у США: навчальний компонент у магістерських програмах різного типу / О. М. Зіноватна // Вісник Черкаського університету. Серія «Педагогічні науки». – 2009. – №163. – С. 82 – 86.
16. Коваленко О. Ю. Структура системи освіти США / О. Ю. Коваленко // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітніх школах. Зб. наук. праць. – 2009. – №9. – С. 172-177.
17. Кравченко К. В. Управління конкурентоспроможністю вищого навчального закладу / К. В. Кравченко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nvd.luguniv.edu.ua/archiv/NN15/11kkvvnz.pdf>.
18. Кремень В. Освіта і наука України: шляхи модернізації (Факти, роздуми, перспективи). – К.: Грамота, 2016. – 216 с.
19. Лошенко І., Іванченко А. Інструменти формування конкурентоспроможності ВНЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://intkonf.org/ktn-loshenyuk-ir-ivanchenko-a-instrumentiformuvannya-konkurentospromozhnosti-vnz/>.
20. Михайліченко М. В. Рейтингування як механізм оцінювання якості освітніх послуг [Електронний ресурс] / М. В. Михайліченко. – Режим доступу: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/282/1/31.pdf>.

21. Нартюк О. В. Стратегія «Європа 2020» як складова механізму оптимізації зайнятості населення в країнах ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.kneu.edu.ua/bitstream/2010/12250/1/201-208.pdf>.
22. Національна доктрина розвитку освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/347/2002>.
23. Олендр Т. М. Програми підготовки студентів природничих спеціальностей, що здобувають освітньо-кваліфікаційний рівень бакалавра у США й Україні: порівняльний аспект / Т. М. Олендр // Вісник Черкаського університету: Серія «Педагогічні науки», Вип. 147. – 2012. – С. 32-38.
24. Пустотіна К. В. Особливості формування конкурентних переваг на ринку освітніх послуг / Пустотіна К. В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/1933/1/20160617_Yevseytseva_2014_P175-184.pdf.
25. Радченко О. Державне регулювання розвитку приватного сектора системи освіти України: сучасний стан дослідження проблеми // Вісн. НАДУ. – 2016. – №2. – С. 445-454.
26. Сафонова В. Інноваційні підходи до методології прогнозування розвитку вищої освіти // Вища освіта України. – 2014. – № 1. – С. 106-109.
27. Сорока О. В., Кривцова М. С. Бренд закладу вищої освіти – основа конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/19_3_2018ua/15.pdf.
28. Стойка О. Я. Вища освіта США та України: відмінні та спільні риси / О. Я. Стойка // Наук. вісник Ужгородського університету. (Серія «Педагогіка. Соціальна робота»). – 2017. – №1. – С. 280-283.
29. Тардаскін Т.М. Складові конкурентоспроможності ВНЗ та визначення методів її оцінки [Електронний ресурс] / Т. М. Тардаскін, І. Г. Зубков // – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2013/Economics/6_13519.doc.htm.

30. Фасхиев Х. А. Оценка конкурентного потенциала и конкурентоспособности высшего учебного заведения [Электронный ресурс] / Х. А. Фасхиев, И. М. Гараев. – Режим доступа: <http://kamri.ru>.
31. Характеристика діяльності Одеського національного економічного університету [Електронний ресурс]. – Режим доступу: oneu.edu.ua/ru/.
32. Холявко Н. І., Петренкл Я. В. Інструменти забезпечення міжнародної конкурентоспроможності університетів / Холявко Н. І., Петренкл Я. В. // збірник тез I Міжнародної науково-практичної конференції. – 2018. – С. 276-278.
33. Хоружий Г. Ф. Європейська політика вищої освіти. Монографія. – Полтава: Дивосвіт, 2016. – 384 с.
34. Хлеб Л. В. Стратегія зростання «Європа-2020» / Л. В. Хлеб // збірник тез I Міжнародної науково-практичної конференції. – 2018. – С. 274-276.
35. Царенко І. О. Фактори конкурентоспроможності вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://81588531.pdf>.
36. Царенко І. О. Методи оцінки рівня конкурентоспроможності вищих навчальних закладів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: dspace.kntu.kr.ua/jspui/handle/123456789/4045.
37. Чекаловська Г. З. До питання управління конкурентоспроможністю закладів вищої освіти на засадах бенчмаркінгу / Чекаловська Г. З. // збірник тез I Міжнародної науково-практичної конференції. – 2018. – С. 279-281.
38. Шелемба М. М. Адаптація сфери освіти до вимог Болонського процесу в асоційованих з ЄС країнах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://visnyk-international.uzhnu.edu.ua/article/download/2218-5348.2018.1%2817%29.64-75/155424>.
39. Шилова В. Державні пріоритети: гуманізація та гуманітаризація вищої освіти // Держава та регіони. Серія управління. – 2012. – № 2. – С. 205-208.
40. Янковий В. В. Болонський процес: шляхом європейської інтеграції // Дзеркало тижня. – 2010. – №40. – С. 18-24.